

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПЕРСПЕКТИВИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 1 (13)

Київ – 2017

ББК 74.4
УДК 374.7
О 72

Фахове видання України з педагогічних наук (Постанова президії ВАК України від 10.11.2010 р. № 1-05/7; Наказ МОН України від 13.07.2015, № 747 «Про затвердження рішень Атестаційної колегії Міністерства щодо діяльності спеціалізованих вчених рад від 30 червня 2015 р.» (Додаток 17 до Наказу, п. 124, стор. 10. – URL: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-07-21/4229/nmo-747-1.pdf>).

Видання індексується Google Scholar (Google Scholar профіль: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=f0VUgP4AAAAAJ&hl=en>)

Свідомість про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації «Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи» КВ № 20056-9856 ПР від 01.07. 2013 р.

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (протокол № 11 від 27 червня 2017 року).

Засновник: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України

Адреса редакції: 04060, м. Київ, вул. Берлінського, 9
Наукова рада:

Кремень В. Г.	доктор філософських наук, професор, дійсний член НАН України і НАПН України, <i>голова наукової ради</i>
Луговий В. І.	доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України
Ничкало Н. Г.	доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України
Філіпчук Г. Г.	доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України
Дубасенюк О. А.	доктор педагогічних наук, професор

Редакційна колегія:

Лук'янова Л. Б.	доктор педагогічних наук, професор (<i>голова редакційної колегії</i>)
Аніщенко О. В.	доктор педагогічних наук, професор (<i>заступник голови ред. колегії</i>)
Бабушко С. Р.	доктор педагогічних наук, доцент
Беднарчик Х.	доктор хабілітований, професор, іноземний член НАПН України
Волярська О. С.	доктор педагогічних наук, доцент
Дудак А.	доктор хабілітований, професор (<i>Республіка Польща</i>)
Прийма С. М.	доктор педагогічних наук, доцент
Хомич Л. О.	доктор педагогічних наук, професор
Шкляр А. Х.	доктор педагогічних наук, професор (<i>Республіка Білорусь</i>)
Шльосек Ф.	доктор хабілітований, професор, іноземний член НАПН України (<i>Республіка Польща</i>)
Щербак О. І.	доктор педагогічних наук, член-кореспондент НАПН України
Баніт О. В.	кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник (<i>технічний редактор</i>)
Василенко О. В.	кандидат педагогічних наук, доцент (<i>переклад</i>)
Зінченко С. В.	кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник (<i>відповідальний секретар</i>)

О 72 Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. / [редкол. Л.Б. Лук'янова (голова) та ін.]; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – К.; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2017. – Вип. 1 (13). – 340 с.

ISBN 978-617-640-363-0

У збірнику наукових праць викладено результати наукових досліджень з теоретичних, методологічних і методичних проблем освіти дорослих, зокрема змісту, напрямів, історії її розвитку, порівняльного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Для науковців, вчителів, викладачів професійних навчальних закладів, професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, слухачів інститутів післядипломної освіти, докторантів, аспірантів, студентів.

ISSN 2308-6386
ISBN 978-617-640-363-0

© ІПООД НАПН України
© Видавець ПП Лисенко М.М., 2017

BBC 74.4
UDC 374.7
O 72

Professional edition of Ukraine on pedagogical sciences (Resolution of the Presidium of the Higher Attestation Commission of Ukraine dated November 10, 2010 No. 1-05 / 7; Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated July 13, 2015, No. 747 «On Approval of Decisions of the Appraisal Board of the Ministry on the Activities of Specialized Scientific Boards dated June 30, 2015» (Annex 17 to the Order, paragraph 124, page 10. - URL: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-07-21/4229/nmo-747-1.pdf>).

The edition is indexed by Google Scholar (Google Scholar profile: <https://scholar.google.com/citations?user=f0VUGP4AAAAAJ&hl=en>).

Certificate of the State registration of a published mass medium «Adult Education: Theory, Experience, Prospects» KB № 20056-9856 PR dated 01.07.2013

Recommended for print by the decision of the Scientific Board of the Institute of Pedagogical and Adult Education of the NAPS of Ukraine (Protocol N 11 dated June 27, 2017).

Founder: the Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Address of the editorial office: 04060, Kyiv, St. M.Berlinskoho, 9

Scientific Board:

Kremen V.G.	Doctor of Philosophy, Professor, Full Member of NASc and NAPS of Ukraine,
Lugovyi V.I.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Full Member of the NAPS of Ukraine
Nychkalo N.G.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Full Member of the NAPS of Ukraine
Filipchuk G.G.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Full Member of the NAPS of Ukraine
Dubaseniuk O.A.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Editorial Board:

Lukyanova L. B.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (<i>Editor-in-Chief</i>)
Anishchenko O.V.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (<i>Deputy Editor-in-Chief</i>)
Babushko S.R.	Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Bednarchyk H.	Doctor Habilitated, Professor, Foreign Member of the NAPS of Ukraine
Voliarska O.S.	Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Dudak A.	Doctor Habilitated, Professor (<i>Republic of Poland</i>)
Pryima S.M.	Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Khomych L.O.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shkliar A.H.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (<i>Republic of Belarus</i>)
Shliosek F.	Doctor Habilitated, Professor, Foreign Member of the NAPS of Ukraine (<i>Republic of Poland</i>)
Shcherbak O. I.	Doctor of Pedagogical Sciences, Corresponding Member of the NAPS of Ukraine
Banit O. V.	Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher (<i>Technical Editor</i>)
Vasylenko O.V.	Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher (<i>English version</i>)
Zinchenko S.V.	Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher (<i>Executive Secretary</i>)

O 72 Adult Education: Theory, Experience, Prospects: collection of scientific works / [Ed. Board L. B. Lukyanova (Chief ed.) and others]; Institute of Pedagogical and Adult Education of the NAPS of Ukraine. – K .; Nizhyn: Publisher PP Lysenko M.M., 2017. – Volume 1 (13). – 339 p.
ISBN 978-617-640-363-0

The collection of scientific works presents the results of the scientific research on theoretical and methodological problems of adult education, in particular content, directions, history of its development, comparative analysis of inner and foreign experience.

For scientists, teachers, teachers of vocational schools, educators of higher educational establishments, students of postgraduate institutions, doctoral and postgraduate students, students.

ISSN 2308-6386
ISBN 978-617-640-363-0

© IPEAE of NAPS of Ukraine
© Publisher PP Lysenko M.M., 2017

ЗМІСТ

Розділ I

ТЕОРЕТИЧНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Бабушко Світлана Ростиславівна

Соціальна спрямованість професійного розвитку сучасних фахівців..... 10

Вознюк Олександр Васильович

Концептуальний і прикладний ресурс психопедагогіки..... 17

Дубасенюк Олександра Антонівна

Особливості становлення майбутнього педагога як суб'єкта професіоналізації..... 30

Левченко Вікторія Володимирівна

Ситуація невизначеності: трансформація особистісно-професійного розвитку дорослих..... 40

Любежаніна Вікторія Вікторівна

Освіта як засіб соціальної адаптації людей до третього віку... 48

Орлова Ольга Анатоліївна

Особистісне самовдосконалення у контексті освіти дорослих... 55

Рассказова Олена Львівна

Неформальна освіта дорослих: виклики і суперечності..... 64

Сліпчишин Лідія Василівна

Реалізація освітньої функції музею на прикладі STEM-освіти.... 74

Хомич Лідія Олексіївна

Партнерство педагогічної науки і практики: нові виміри..... 82

Розділ II

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ У КОНТЕКСТІ ПОРІВНЯЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТА ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Banić Olga

System szkolenia pracowników w transnarodowej korporacji Volkswagen Group Polska..... 92

Вашенко Любов Іванівна

Культурно-просвітницька діяльність Київського товариства грамотності серед дорослого населення..... 103

Загородня Алла Анатоліївна

Модернізація професійної підготовки фахівців економічної галузі в Україні та Польщі 112

Клунко Роксолана Юріївна

Підготовка майбутніх учителів до формування правової культури школярів (на нормативно-правових джерелах періоду незалежності України)..... 120

Masłowa Tetiana

Socjalno-ekonomiczne podstawy rozwoju zawodowego nauczycieli w Polsce w kontekście kształcenia ustawicznego..... 130

Попова Анастасія Сергіївна

Система освіти дорослих соціальних працівників у контексті підготовки до роботи з мігрантами: досвід Швеції..... 138

Самойленко Оксана Анатоліївна

Концептуальні ідеї освіти дорослих у словацькій педагогічній думці..... 149

Таможська Ірина Володимирівна

Науково-педагогічна діяльність приват-доцентів юридичного факультету Університету Св. Володимира (1863-1917 pp.)..... 160

Sztefura Ała

Historia rozwoju kształcenia na odległość w Polsce..... 170

Розділ III

ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ ДОРΟΣЛИХ

Броннікова Валентина Борисівна

Діагностика рівнів готовності майбутнього педагога професійної школи до організації самостійної роботи учнів..... 178

Давидова Жанна Вадимівна

Науковий аналіз концепту «компетентність»..... 187

Желанова Вікторія В'ячеславівна

Творче мислення студента ВНЗ: критеріальний апарат та діагностичний інструментарій..... 194

Зельман Леся Несторівна

Удосконалення професійної підготовки кваліфікованих робітників сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах..... 201

Коваленко Лариса Василівна

Критеріальна система оцінювання рівнів розвитку професійної компетентності вчителя української мови та літератури в системі післядипломної освіти..... 210

Колеснікова Ірина Василівна

Розвиток медіакультури вчителів у закладах післядипломної педагогічної освіти (організація експериментального дослідження)..... 222

Колодько Тетяна Миколаївна

Інноваційні технології у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови..... 230

Кучерява Катерина Валеріївна

Самоосвітня діяльність майбутніх викладачів економіки: мотиваційний аспект..... 240

Лісіна Лариса Олександрівна

Андрагогічна модель підготовки магістрантів у системі заочного навчання педагогічного університету..... 248

Мар'євич Наталія Костянтинівна

Інноваційні технології у мистецько-педагогічній підготовці майбутніх учителів початкових класів до організації музично-ігрової діяльності з учнями..... 259

Наумова Вікторія Юріївна

Професійний розвиток працівників методичних служб у системі формальної післядипломної освіти..... 268

Приходько Юрій Іванович

Актуальні проблеми сучасного етапу розвитку військової освіти..... 275

Рибчук Олег Олександрович

Критерії, показники оцінювання рівнів розвиненості фахової компетентності викладачів спеціальних дисциплін вищих військових навчальних закладів..... 282

Tsurkan Taisiia

Parent training programmes – the promising of the developping of the pedagogical culture of parents..... 292

Четверікова Наталя Володимирівна

Проблема педагогічної майстерності вчителя в умовах інклюзивної освіти..... 302

Шалигіна Наталя Петрівна

Науково-теоретичні засади методики розвитку комунікативної компетентності офіцерів багатонаціональних штабів..... 314

Ягупов Василь Васильович,

Бекірова Аділе Рустемівна

Професійна суб'єктність вчителя початкових класів як інтегральний показник сформованості професійної компетентності..... 326

ПАМ'ЯТКА АВТОРУ..... 336

CONTENTS

Chapter I.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL GROUNDS OF ADULT EDUCATION DEVELOPMENT IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION AND INTEGRATION PROCESSES

Babushko Svitlana

SOCIAL ORIENTATION OF MODERN EMPLOYEES' PROFESSIONAL DEVELOPMENT.....	10
--	----

Voznyuk Alexander

CONCEPTUAL AND APPLIED RESOURCE OF PSYCHOPEDAGOGY..	17
---	----

Dubasenyuk Alexandra

THE PECULIARITIES OF BECOMING THE PROSPECTIVE TEACHER AS A SUBJECT OF PROFESSIONALIZATION.....	30
---	----

Levchenko Viktoriya

THE SITUATION OF UNCERTAINTY: TRANSFORMATION OF PERSONAL AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF ADULTS.....	40
---	----

Liubezhanina Viktoriia

EDUCATION AS A MEAN OF SOCIAL ADAPTATION OF PEOPLE TO THE THIRD AGE.....	48
---	----

Orlova Olga

PERSONAL SELF-DEVELOPMENT IN THE ADULT EDUCATION CONTEXT	55
---	----

Rasskazova Olena

NON-FORMAL ADULT EDUCATION: CHALLENGES AND CONTRADICTIONS.....	64
---	----

Slipchysyn Lidiia

IMPLEMENTATION OF MUSEUM EDUCATIONAL FUNCTION AT STEM-EDUCATION EXAMPLE.....	74
---	----

Khomych Lidiia

THE PARTNERSHIP FOR PEDAGOGICAL SCIENCE AND PRACTICE: NEW ASPECTS.....	82
---	----

Chapter II.

ADULT EDUCATION WITHIN COMPARATIVE – PEDAGOGICAL AND HISTORICAL- PEDAGOGICAL RESEARCHES

Banit Olga

SYSTEM OF TRAINING FOR PERSONNEL IN THE TRANSNATIONAL CORPORATION VOLKSWAGEN GROUP POLAND.....	92
---	----

Vashchenko Lyubov

CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITY OF THE KYIV LITERACY SOCIETY AMONG THE ADULTS.....	103
---	-----

Zagorodnya Alla

MODERNIZATION OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF ECONOMIC SECTOR SPECIALISTS IN UKRAINE AND POLAND.....	112
---	-----

Klunko Roksolana

REGULATORY PRINCIPLES OF FUTURE TEACHERS' TRAINING TO FORMATION OF PUPILS' LEGAL CULTURE (ON NORMATIVE-LEGAL RESOURCES OF UKRAINIAN INDEPENDENCE PERIOD)	120
--	-----

Maslova Tetyana a

SOCIAL AND ECONOMIC BASES OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF POLAND TEACHERS IN THE CONTEXT OF LIFELONG LEARNING.....	130
---	-----

Popova Anastasiia

SYSTEM OF ADULT EDUCATION FOR SOCIAL WORKERS IN THE CONTEXT OF PREPARATION FOR WORK WITH MIGRANTS: SWEDISH EXPERIENCE.....	138
--	-----

Samoilenko Oksana

CONCEPTUAL IDEA OF ADULT EDUCATION IN THE SLOVAK EDUCATIONAL THOUGHT.....	149
--	-----

Tamozhska Iryna

SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL ACTIVITY OF PRIVAT -DOCENTS AT LAW DEPARTMENT IN ST. VLADIMIR UNIVERSITY (1863-1917)...	160
---	-----

Shtepura Alla

HISTORY OF DISTANCE EDUCATION DEVELOPMENT IN POLAND...	170
--	-----

Chapter III.

**TRADITIONS AND INNOVATIONS IN EDUCATION
OF DIFFERENT ADULT CATEGORIES**

Bronnikova Valentyna

DIAGNOSTICS OF LEVELS OF READINESS OF FUTURE VOCATIONAL SCHOOL PEDAGOGUE TO ORGANIZATION OF STUDENTS' SELF-EDUCATED WORK	178
--	-----

Davydova Zhanna

SCIENTIFIC ANALYSIS OF THE «COMPETENCE» CONCEPT.....	187
--	-----

Zhelanova Victoria

CREATIVE THINKING OF A HIGH SCHOOL STUDENT: CRITERIA AND DIAGNOSTIC INSTRUMENT	194
---	-----

Zelman Lesya

IMPROVEMENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF QUALIFIED SERVICE WORKERS IN VOCATIONAL SCHOOLS.....	201
---	-----

Kovalenko Larysa

EVALUATION CRITERIA OF PROFESSIONAL COMPETENCE LEVELS OF UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE TEACHERS IN THE POSTGRADUATE SYSTEM.....	210
---	-----

Kolesnikova Irina

TEACHERS' MEDIA CULTURE DEVELOPMENT IN THE INSTITUTES OF POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION (ORGANIZATION OF EXPERIMENTAL INVESTIGATION).....	222
---	-----

Kolodko Tetiana

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN PROFESSIONAL AND	
---	--

PEDAGOGICAL TRAINING OF A FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHER.....	230
Kucheriava Kateryna SELF-EDUCATIONAL ACTIVITY OF FUTURE LECTURERS OF ECONOMICS: MOTIVATIONAL ASPECTS.....	240
Lisina Larisa ANDRAGOGY MODEL OF TRAINING MASTER STUDENTS IN DISTANCE EDUCATION OF PEDAGOGICAL UNIVERSITY.....	248
Marievych Natalia INTRODUCTION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF ART AND PEDAGOGICAL FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING TO THE ORGANIZATION OF MUSIC- PLAYING ACTIVITY WITH STUDENTS	259
Naumova Victoriia PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF METHODOLOGICAL SERVICE WORKERS IN THE FORMAL POSTGRADUATE EDUCATION SYSTEM	268
Prykhodko Yurii ACTUAL PROBLEMS OF MILITARY EDUCATION CURRENT DEVELOPMENT.....	275
Rybchuk Oleh CRITERIA AND INDICATORS OF ASSESSMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE LEVELS OF SPECIAL SUBJECTS LECTURERS IN HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS	282
Tsurkan Taisiia PARENT TRAINING PROGRAMMES – THE PROMISING OF THE DEVELOPMING OF THE PEDAGOGICAL CULTURE OF PARENTS.....	292
Chetverikova Natalia THE PROBLEM OF TEACHERS PEDAGOGICAL MASTERSHIP IN INCLUSIVE EDUCATION CONDITIONS.....	302
Shalyhina Natalia SCIENTIFIC AND THEORETICAL FRAMEWORK OF THE METHODOLOGY FOR THE DEVELPOMENT OF MULTINATIONAL STAFF OFFICERS` COMMUNICATIVE COMPETENCE.....	314
Yagupov VasyI, Bekirova Adile PROFESSIONAL SUBJECTIVITY OF ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS AS AN INTEGRAL INDICATOR OF THEIR PROFESSIONAL COMPETENCE FORMEDNESS.....	326
FOR AUTHORS.....	336

Bibliography

1. Bidyuk N. M. Development of adult education in the United States (second half of XX – beginning of XXI century) / N. M. Bidyuk // *Pedagogichni nauky: teoriya, istoriya, innovacijni tehnologiji : naukovyj zhurnal* ; [redkol.: A.A. Sbruyeva, O.Ye. Antonova, Dzh. Bishop ta in.]. – Sumy : SumDPU im. A.S. Makarenka, 2015. – № 1 (45). – S. 3-10. (in Ukrainian)
2. Bronzino L. Yu. Critical sociology Frankfurt School // *Vestnyk RUDN. – Seryia: Sotsyologiya*. 2007. – № 3. – S. 52-67 [Elektronnyj resurs]. – URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/kriticheskaya-sotsiologiya-frankfurtskoy-shkoly> (in Russian)
3. Gajdenko V. Philosophy of Education in Brazil: critical pedagogy of Paulo Freire / V. Gajdenko // *Filosofiya osvity*. – 2006. – № 2(4). – S. 91-99 (in Ukrainian)
4. Prudchenko I. I. The philosophy of education degree: transformation of educational content variations in dynamics: [monografiya] / I.I. Prudchenko. – Vinnycya, 2013. – 320 s. (in Ukrainian)
5. Brookfield S. D. Theory and practice in the study of adult education: The epistemological debate. – L. : Routledge, 1989. – 346 p. (in English)
6. Giroux H. A. Border Pedagogy and the Politics of Postmodernism // *Social Text*. – 1991. – Vol. 28. – P. 51 - 67. (in English)
7. Ivana Pirohová. Teorie vydelávania dospelých/ Ivana Pirohová. – Prešov; Prešovska univerzita v Prešove. Fakulta humanitných a prírodných vied, 2015. – 189 s. (in Slovak)
8. Július Matulčík. Teórie výchovy a vzdelávania dospelých v zahraničí. – Bratislava 2004. – 125 s. (in Slovak)
9. Knowles M. S. The adult learner: a neglected species (4th ed.) / Malcolm Shepherd Knowles. – Houston, London, Paris, Zurich, Tokyo: Gulf Publishing Company, 1990. – 293 p. (in English)
10. Knowles M. S. The modern practice of adult education: From pedagogy to andragogy (Rev. Ed.) / M.S. Knowles. – N. Y. : Association Press. – 1980. – 400 p. (in English)
11. Mezirow J. (2006). An overview of transformative learning. In P. Sutherland & J. Crowther (Eds.), *Lifelong learning: Concepts and contexts* (pp. 24-38). New York: Routledge. (in English)
12. Shor I. Empowering Education: Critical Teachingfor Social Change. – Chicago and London : University of Chicago Press, 1992. (in English)

УДК 378.22:378.4(477) «.../1917»

Тамозська Ірина Володимирівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри мовної підготовки Центру міжнародної освіти Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
E-mail: itamozska@ukr.net

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРИВАТ-ДОЦЕНТІВ ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ УНІВЕРСИТЕТУ СВ. ВОЛОДИМИРА (1863-1917 pp.)

Анотація. У статті висвітлено досвід науково-педагогічної діяльності приват-доцентів, які працювали на юридичному факультеті Університету Св. Володимира в період 1863-1917 pp. З'ясовано, що більшість із них притримувалася незалежної думки, над ними не тяжили

авторитети. Акцентовано увагу на тому, що приват-доценти мали здатність до продуманої критичності, про що свідчать пробні лекції, розмірковування про *venia legendi*, наукові праці. Зазначено, що вони стали авторами й ініціаторами нових курсів і спецкурсів, тим самим унеможлививши застійні явища тривалого характеру в значною мірою консервативному професорському середовищі. Підкреслено, що приват-доценти надали неабиякий інформаційно-науковий імпульс навчальному процесу юридичного факультету. Установлено, що закордонні відрядження стали важливим засобом підвищення педагогічної майстерності приват-доцентів.

Ключові слова: Університет Св. Володимира, науково-педагогічна діяльність, юридичний факультет, приват-доценти.

Tamozhska Iryna – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Teacher in the Department of Language Training in the Center of the International Education in Kharkiv National University named by V.N. Karazin
E-mail: itamozska@ukr.net

SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL ACTIVITY OF PRIVAT -DOCENTS AT LAW DEPARTMENT IN ST. VLADIMIR UNIVERSITY (1863-1917)

Summary. The experience of scientific and pedagogical activity of the privat-docents acting at law department in St. Vladimir University during 1863-1917 is reflected in the article. It is found out that most of them had the independent opinion, the authorities didn't influence on them. The attention is focused that privat-docents had ability to think critically where the trial lectures, *pro venia legendi* arguments, scientific works demonstrate it. It is noted that they became the authors and initiators of new courses and special courses, thereby having made impossible congestions of a long-term effect at a certain conservative professorial environment. It is emphasized that privat-docents provided a big information and scientific impulse to educational process at law department. It is established that foreign business trips became important means to increase the pedagogical skill of privat-docents.

Key words: St. Vladimir University, scientific and pedagogical activity, law department, privat-docents.

Таможская Ирина Владимировна – кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры языковой подготовки Центра международного образования Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина
E-mail: itamozska@ukr.net

НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРИВАТ-ДОЦЕНТОВ ЮРИДИЧЕСКОГО ФАКУЛЬТЕТА УНИВЕРСИТЕТА СВ. ВЛАДИМИРА (1863-1917 ГГ.)

Аннотация. В статье отражен опыт научно-педагогической деятельности приват-доцентов, действовавших на юридическом

факультете Университета Св. Владимира в период 1863-1917 годов. Выяснено, что большинство из них придерживалось независимого мнения, над ними не тяготели авторитеты. Акцентировано внимание на том, что приват-доценты имели способность к продуманной критичности, о чем свидетельствуют пробные лекции, рассуждения *pro venia legendi*, научные работы. Отмечено, что они стали авторами и инициаторами новых курсов и спецкурсов, тем самым сделав невозможным застойные явления длительного характера в значительной степени консервативной профессорской среде. Подчеркнуто, что приват-доценты предоставили большой информационно-научный импульс учебному процессу юридического факультета. Установлено, что зарубежные командировки стали важным средством повышения педагогического мастерства приват-доцентов.

Ключевые слова: Университет Св. Владимира, научно-педагогическая деятельность, юридический факультет, приват-доценты.

Вступ. Сучасний етап пошуків найбільш ефективних шляхів реформування системи вищої освіти в Україні владно потребує уважного, хоча й диференційованого аналізу як вітчизняного, так і закордонного досвіду щодо науково-педагогічної діяльності приват-доцентів в Університеті Св. Володимира другої половини XIX – початку XX століття як резерву поповнення майбутніх професорів. Приват-доцентство по-своєму стимулювало викладацько-професорський склад не збавляти темпу науково-педагогічної діяльності, створювало умови для відбору як талановитих педагогів, так і вчених. Такий набутий досвід дозволить накреслити перспективні напрями творчого його використання в сучасних освітніх умовах.

Постановка проблеми. Юридичний факультет Університету Св. Володимира, маючи в 1863 р. 5 вакантних кафедр і невдало проведені конкурси на заміщення вакантних посад, вирішив надати перевагу приват-доцентурі. Для тих, хто бажав обійняти посаду приват-доцента, факультет давав згоду заслухати навіть не *pro venia legendi*, а скорочене розмірковування. Претендент також повинен був надати програму навчальної дисципліни й прочитати дві пробні лекції. При цьому він зобов'язувався протягом двох років захистити магістерську дисертацію. У такому разі приват-доценту могли надати відрядження за кордон для того, щоб він мав змогу поглибити знання. Члени факультету запевняли, що справжня оцінка здібностей осіб, які претендували на професорські місця «можлива лише в університеті шляхом приват-доцентства», адже аналіз лише їхніх праць і звітів може бути й помилковим [1, с. 6–8].

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані з діяльністю приват-доцентів в університетах України другої половини

XIX – початку XX століття, висвітлювалися в працях таких учених, як А. Ю. Андрєєв, М. В. Грибовський, І. Даценко, О. Ю. Жукова, О. А. Косетченкова, С. М. Куліш, Н. М. Левицька, І. В. Піскунов, Т. О. Сидорякіна та інші.

Мета дослідження – висвітлення досвіду науково-педагогічної діяльності приват-доцентів Університету Св. Володимира в період 1863-1883 рр. на юридичному факультеті

Результати дослідження. Майбутній ординарний професор кримінального права О. Ф. Кистяківський після закінчення в 1847 р. Чернігівської духовної семінарії, а через десятиріччя – Університету Св. Володимира, працював домашнім учителем у поміщика М. А. Маркевича на Полтавщині, пізніше служив чиновником у Сенаті, столоначальником у Міністерстві народної освіти. До 1864 р. став автором 14 наукових статей і рецензій. У вересні 1864 р. захистив працю *pro venia legendi* «Про припинення обвинуваченим способів ухилитися від слідства і суду, в особливості про попереднє тюремне ув'язнення» («О пресечении обвиняемым способов уклониться от следствия и суда, в особенности о предварительном тюремном заключении») [2, с. 27-31].

Можемо констатувати, що не всі професори університету однаково сприйняли той факт, що випускник Дерптського університету В. В. Сокольський за 3,5 роки пройшов шлях від приват-доцента до магістра й доктора історії російського права. У листопаді 1871 р. він захистив магістерську дисертацію «Найголовніші моменти в історії повального обшуку» («Главнейшие моменты в истории повального обыска»). При цьому він вів по 4 години щотижнево «повний, систематичний курс багатотрудної й нероздробленої історії російського права». Виконуючи фактично обов'язки штатного викладача, аналізував студентські «медальні» твори, приймав іспити, виступав як опонент на захистах дисертацій. Хоча деякі професори юридичного факультету, у тому числі В. А. Незабитовський, негативно оцінили його магістерську дисертацію. Утім наступного року В. В. Сокольським була подана до захисту докторська дисертація «Про порушення Статутів монетних» («О нарушениях Уставов монетных»), яку факультет спершу відмовився розглядати. Пізніше професор М. Х. Бунге визнав її зміст цілком прийнятним, відзначивши працелюбність і талант дисертанта, серйозність пройденої ним науково-педагогічної школи, знання багатьох іноземних мов. Звичайно, що думку М. Х. Бунге (а він тоді вдруге став ректором) факультет не міг проігнорувати. Критично оцінював дисертацію професор О. Ф. Кистяківський, вважаючи, що вона хоч і велика за обсягом, але як дослідницька праця слабка. У роботі вчений виявив неточні відомості, невідповідність трактування змісту оригіналів іноземних документів, необґрунтовані пояснення, але все ж таки схвалив зміст. Професор О. В. Романович-Славатинський

вважав, що праця В. Сокольського є більш нумізматичною, ніж історико-юридичною. Він не розумів, як можна так швидко підготувати дві дисертації, якщо навіть талановиті кандидати одержували ступінь магістра лише через 2–3 роки. На його думку, В. В. Сокольський «невтомно ганявся за вченими ступенями» [3, с. 18-26; 310, с. 21-24]. Можливо, що саме неоднозначна оцінка його наукових досліджень стала приводом для переходу в 1874 р. до Демидівського юридичного ліцею в Ярославлі, де В. В. Сокольський став ординарним професором.

Для всіх приват-доцентів і переважної більшості професорів закордонні відрядження з другої половини 1860-х рр. стали неодмінним правилом. Слід відзначити, що отримати вчений ступінь магістра було майже неможливо без закордонних поїздок – найчастіше на 2 роки. Наприклад, для вивчення цивільного права в Німеччині й Франції з 1 травня 1876 р. по 1 травня 1878 р. перебував О. І. Загоровський. Усього він відвідав сім занять німецьких професорів. У Вищому училищі права (м. Париж) пересвідчився: кандидатські й магістерські іспити в університетах Російської імперії значно складніші, ніж докторські у Франції. Але претендент на доктора юриспруденції в цій країні повинен підготувати дві дисертації, одна з яких – із римського права. Вразила О. І. Загоровського висока оплата за навчання та іспити, тому зробив невтішний висновок, що «у Росії університетська наука є наукою пролетарською» [4, с. 2-13]. П. П. Цитович, якого називали «батьком науки торгового права», знаходився за кордоном 3 роки. Саме там він підготував такі праці: «Нариси основних положень торгового права» і «Курс морського торгового права» («Очерки основных положений торгового права» и «Курс морского торгового права»). [5, а. 13, 62, 68].

У п'яти номерах «Университетских известий» за 1879 р. виклав свої враження про перебування за кордоном (в Німеччині, Австро-Угорщині, Швейцарії та Франції) приват-доцент, магістр поліцейського права І. Т. Тарасов. У Вюрцбурзі й Гейдельберзі він слухав лекції із тюрмознавства, німецького приватного права, біржових операцій, грошової політики, політекономії. Крім того, ознайомився з діяльністю позичкових товариств, колоній для малолітніх злочинців; у Швейцарії вивчав роботу кооперативних структур. У відрядженні встиг написати книгу «Учення про акціонерні компанії» («Учение об акционерных компаниях») [6, с. 30-39].

Наприкінці січня 1886 р. присяжний повірений (адвокат) Л. А. Куперник подав заяву ректору університету М. К. Рененкампу з проханням надати йому посаду приват-доцента на кафедрі кримінального права. У грудні 1885 р. в Московському університеті він одержав звання приват-доцента. Мав адвокатську практику із 1872 р., брав участь у багатьох гучних судових процесах, був відомим як

публіцист. Але М. К. Рененкамф чомусь повідомив попечителю, що Л. А. Куперник – слабкий юрист і його викладання мало що дасть. Потім розкритикував його статтю «Нові екзаменаційні вимоги на юридичному факультеті» («Новые экзаменные требования по юридическому факультету»), опубліковану в листопаді 1885 р., у якій були помітні прояви «ворожості до навчальних порядків в університетах», необізнаність у трактуванні юридичних понять. Насправді ж у цій статті Л. А. Куперник критикував суперечливість і неоднорідність окремих вимог, які ставилися до студентів-юристів на іспитах, наводячи аргументи на користь своєї позиції. Наприклад, Міністерство рекомендувало не покладатися на догми й теорії, розглядаючи водночас римське право як головну правову теорію. Заборону для вивчення юристами сучасної філософії Л. А. Куперник назвав помилковою, а предмет державного права – надто політизованим, що відповідало дійсності. Звичайно, що Л. А. Купернику в посаді приват-доцента було відмовлено [7, арк. 1-3].

У даному випадку небажання бачити в університеті приват-доцентом Л. А. Куперник пояснювалося двома факторами: національністю (православний єврей – «вихрест») та критикою влади. В інших випадках відмова кандидату на посаду могла мати місце саме через етнічну належність. Це пояснювалося тим, що за наказом Міністерство народної освіти від 27 лютого 1863 р. заміщення вакантних кафедр повинно було відбуватися передусім за рахунок росіян, а також православних. 7 липня 1866 р. вченій раді Університету Св. Володимира Міністерство народної освіти повідомило, що викладачами політичних, юридичних, історичних наук не треба призначати євреїв, тому що їх погляди ґрунтуються на догматах православної релігії. 24 березня 1886 р. міністр І. Д. Делянов підтримав думку попечителя Київського навчального округу «о необходимости не допускать лиц еврейского происхождения в число приват-доцентов Университету Св. Владимира». [8, арк. 4, 9, 14].

У травні 1901 р. вчена рада університету винесла рішення щодо відновлення посади доцента, а також розподілу приват-доцентів на дві категорії: 1) ті, що ведуть заняття платно за дорученням факультетів; 2) ті, що читають лекції безкоштовно й особисто вибирають навчальну дисципліну, але за згодою факультету. [9, с. 18].

На початку ХХ ст. в університеті не вистачало професорів, особливо на юридичному факультеті, де на одного викладача припадало в 7 разів більше студентів, ніж у Казанському університеті. Тому вести курс римського права доводилося навіть випускникам університету, які ще не склали магістерського іспиту. Зі значними труднощами заповнювалися вакантні кафедри шляхом конкурсу, але нерідко й Міністерство, й університети відмовлялися від них. Утім вибори претендентів на кафедри через рекомендації професорів

створювали ситуації інтриги і суб'єктивних рішень [10, с. 6, 23].

Не лише в Університеті Св. Володимира, але й в інших, факультетські колективи дуже часто не підтримували конкурсний відбір при заміщенні вакантних кафедр. Так, 5 грудня 1908 р. у пояснювальній записці більшості членів юридичного факультету Університету Св. Володимира стверджувалося, що «найбільш гідні кандидати не з'являлися на конкурс, не бажаючи наразитися на всі його випадковості, бо завчасно не були впевнені у своєму успіху» [11, арк. 34]. Утім факультет запевняв, що заміщення вакансій шляхом рекомендацій «цілком гарантує можливість широкого вибору між різними відомими факультету кандидатами, водночас вирізняється більшою простотою, ніж заміщення кафедр шляхом конкурсу».

8 квітня 1906 р. Міністерство народної освіти дозволило замість конкурсу заповнювати вакансії шляхом рекомендацій професури, адже на багатьох кафедрах вони не мали ефективності. Однак це рішення мало свої складнощі: через намагання професорів «проштовхнути» саме свого кандидата процес заміщення значно затягувався, а дебати часто переходили на з'ясування особистих стосунків, необ'єктивну практику конкурентів.

На засіданні вченої ради 30 жовтня 1909 р. відбулися тривалі дебати щодо вибору на кафедру енциклопедії права та історії філософії права достойного кандидата. Вибір пав на О. О. Жиліна. Більше семи років він вивчав державне право, майже кожне літо їздив за кордон з науково-педагогічними цілями. Ще під час закінчення університету в червні 1902 р. одержав золоту медаль за працю «Теорія місцевого самоуправління». Приват-доцентом вів необов'язковий курс «Державне право західноєвропейських країн», відвідувачами якого була велика кількість студентів. Цю ж дисципліну читав і на Вищих жіночих курсах. Виступав з доповідями та рефератами на засіданнях Київського юридичного товариства. На засіданні кафедри чотирма професорами О. О. Жиліна було рекомендовано для ведення обов'язкового навчального курсу «Енциклопедія права», а з вересня 1909 р. він уже виконував доручення. Зокрема, проф. С. О. Єгізаров заявив, що «за широтою постановки питання й за життєвістю теми дисертація п. Жиліна стоїть вище дисертації п. Тарановського».

Однак проф. О. К. Митюков мав іншу думку: у працях О. О. Жиліна не проглядаються знання цивільного права та філософії, а рекомендацію можна вважати однобічною. Про його працю «Про відповідальність міністрів. Догматико-історичні та критичні нариси» («Об ответственности министров. Догматико-исторические и критические очерки») О. К. Митюков висловився таким чином: «Із такою важною темою дай бог йому упоратися через 20 років». Він пропонував дати кафедру проф. Ф. В. Тарановському, який закінчив у 1896 р. Варшавський університет із золотою медаллю, а також був

учнем історика права Ф. І. Леонтовича. Як вважав О. К. Митюков, О. О. Жилін у своїх наукових роботах уникав надмірного захоплення філософією та схоластикою, під час наукових досліджень використовував свій метод вивчення цивілістики [11, арк. 326–335].

О. О. Жилін як виконуючий обов'язки екстраординарного професора опублікував у Києві кілька наукових праць. У них він відмічав, що в Російській імперії не надавали значення нормам права, їхньому засвоєнню. Звідси його висновок: безправ'я й сваволя є синонімічними поняттями. О. О. Жилін акцентував увагу на необхідності права для сприяння здійсненню моральних ідеалів. Аналізуючи новий напрям у французькій юриспруденції, зокрема в працях Л. Дюг'ї, О. О. Жилін наголошував на обов'язковому правовому обмеженні ролі держави, заміні суб'єктивного права соціальним обов'язком кожного громадянина, а також відзначав надлишок штучних конструкцій [12, с. 12–13]. Після переходу до Санкт-Петербурзького університету О. О. Жилін став екстраординарним професором кафедри державного права, а в 1914 р. – ординарним професором. Крім того, був юрисконсульт при міністрі внутрішніх справ, але в 1918 р. повернувся до Києва, пізніше виїхав до Одеси.

На початку вересня 1909 р. кафедру політичної економії й статистики розділено на дві: політекономії та статистики. Професори М. П. Яснопольський, М. М. Цитович і приват-доцент О. Д. Білімович рекомендували на кафедру статистики магістра К. Г. Воблого. Їх підтримав декан В. Удінцев і всі члени юридичного факультету. Після закінчення Київської духовної академії К. Г. Воблий став кандидатом богословських наук, а закінчивши Варшавський університет, – кандидатом права. З 1905 р. працював у Варшавському статистичному комітеті, вів заняття з законодавства у Варшавській чоловічій гімназії. Після того, як у листопаді 1906 р. він провів дві пробні лекції, став приват-доцентом Університету Св. Володимира. Протягом 1907–1908 р. К. Г. Воблий вів курс статистики, у 1908–1909 рр. двома виданнями вийшов його посібник для студентів. М. П. Яснопольський і М. М. Цитович вважали, що друге видання лекцій К. Г. Воблого зі статистики «перевершує всі інші сучасні курси статистики російською мовою», так як найповніше відтворює зміст програми курсу та має великий обсяг. У ньому було вміщено навіть короткий огляд кримінальної статистики. 13 наукових праць К. Г. Волого свідчать про те, що він добре засвоїв як економічні, так і філософські теорії. Отже, науковцю було одноголосно вирішено надати посаду виконуючого обов'язки екстраординарного професора [11, арк. 316–321].

За осінній семестр 1910/1911 рр. 9 приват-доцентів взагалі не отримали винагороди. Тому більшості з них потрібно було шукати додаткову роботу в інших навчальних закладах. Так, приват-доцент П. Л. Кованько із 1902 р. вів лекції та практичні заняття з фінансового

права на юридичному факультеті. Крім того, у Київському комерційному інституті читав лекції з практичної політекономії, викладав у Жіночій торговій школі імені Терещенка, Приватному комерційному училищі Володкевича, був викладачем і секретарем педагогічної ради на Вищих вечірніх жіночих курсах О. В. Жекуліної. У Міністерстві торгівлі та промисловості за велику суму придбав патент на читання лекцій із політекономії, комерції та законодавства в Першому Київському комерційному училищі. Таким чином, він мав щотижневе навантаження – 28 годин, не враховуючи іспитів. А восени 1910 р. почав викладати торгове право в юридичному відділі Вищих жіночих курсів. В 1910 р. П. Л. Кованько надрукував «Курс комерції для торгових шкіл» («Курс коммерции для торговых школ») [13, с. 488-489].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Більшість приват-доцентів юридичного факультету Університету Св. Володимира другої половини XIX – початку XX століття показала свою високу продуктивність, наукову результативність, педагогічну майстерність попри всі об'єктивні та суб'єктивні причини, які перешкоджали їхній діяльності. Ці особистісно-професійні якості дали змогу значній частині приват-доцентів оновити технологію та зміст навчання.

Література

1. Kvit S. The Battlefield of Civilizations: Education in Ukraine / S. Kvit. – K.: Kyiv-Mohyla Academy, Publishing House, 2015. – 207 p.
2. Гупан Н. М. Проблеми хронології в сучасних історико-педагогічних дослідженнях / Н. М. Гупан // Український педагогічний журнал (К.). – 2016. – №1. – С. 116–121.
3. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічна праця: нові підходи до загальних проблем / О. В. Сухомлинська. – К.: АПН, 2003. – 68 с.
4. Pester T. Geschichte der Universitäten und Hochschulen im deutschsprachigen Raum von der Anfängen bis 1945. Auswahl Biographie der Literatur der Jahre 1945–1986 / T. Pester. – Jena : Universitätsbibliothek, 1990. – 293 s.
5. Anderson R. D. European Universities from the Enlightenment to 1914 / R. D. Anderson. – Oxford : University Press, 2004. – 338 p.
6. Woldemar C. Beiträge zur Geschichte und Statistik der Gelehrten – und Schulanstalten des Kaiserlich Russischen Ministeriums der Volksaufklärung nach officiellen Quellen bearbeitet von C. Woldemar. III Theil. Wortlaut und Erläuterung der neuesten Statuten und Etats der unter dem Ministerium der Volksaufklärung stehenden Universitäten und Gimnasien sowie eines Reglements über die Volksschulen / C. Woldemar. – St. Petersburg: Gedruckt bei Röttger und Schneider, 1866. – 445 s.
7. О недопущении некоторых лиц к чтению лекций в университете Св. Владимира в качестве приват-доцентов // ЦДІАК України, ф. 707, оп. 52, спр. 32. – 10 арк.
8. О недопущении лиц еврейского исповедания в число приват-доцентов университета Св. Владимира // ЦДІАК України, ф. 707, оп. 52, спр. 37.

- 14 арк.
9. Протокол заседания Совета Императорского университета Св. Владимира 11 мая 1901 года // Университетские известия (К.). – 1901. – № 8. – С. 18–20.
 10. Яснопольский Н. П. Специализация учебных планов преподавания и занятий науками юридическими, государственными и экономическими в высших учебных заведениях России. Опыт исторического исследования / Н. П. Яснопольский // Университетские известия (К.). – 1906. – № 2. – С. 1–49.
 11. Дело о профессорах и о замещении вакантных кафедр в Киевском университете // РДІА в СПб., ф. 733, оп. 154, спр. 325. – 589 арк.
 12. Жилин А. А. Право и государство в их взаимных отношениях / А. А. Жилин // Университетские известия (К.). – 1909. – № 12. – С. 1–12.
 13. Протокол заседания Совета Императорского университета Св. Владимира 7 мая 1910 года // Протоколы заседаний Совета Императорского университета Св. Владимира за 1910 год. – (К.). : Тип. Акц-го об-ва Н. Т. Корчак-Новицкого, 1913. – С. 476–491.

Bibliography

1. Kvit S. The Battlefield of Civilizations: Education in Ukraine / S. Kvit. – K.: Kyiv-Mohyla Academy, Publishing House, 2015. – 207 p. (in English).
2. Hupan N. M. Chronology problems in modern historical and pedagogical researches / N. M. Hupan // Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal (K.). – 2016. – №1. – S. 116–121. (in Ukrainian).
3. Sukhomlynska O. V. Historical and pedagogical work: new approaches to common problems / O. V. Sukhomlynska. – K. : APN, 2003. – 68 s. (in Ukrainian).
4. Pester T. Geschichte der Universitäten und Hochschulen im deutschsprachigen Raum von den Anfängen bis 1945. Auswahl Biographie der Literatur der Jahre 1945–1986 / T. Pester. – Jena : Universitätsbibliothek, 1990. – 293 s. (in English).
5. Anderson R. D. European Universities from the Enlightenment to 1914 / R. D. Anderson. – Oxford : University Press, 2004. – 338 p. (in English).
6. Woldemar C. Beiträge zur Geschichte und Statistik der Gelehrten – und Schulanstalten des Kaiserlich Russischen Ministeriums der Volksaufklärung nach officiellen Quellen bearbeitet von C. Woldemar. III Theil. Wortlaut und Erläuterung der neuesten Statuten und Etats der unter dem Ministerium der Volksaufklärung stehenden Universitäten und Gimnasien sowie eines Reglements über die Volksschulen / C. Woldemar. – St. Petersburg: Gedruckt bei Röttger und Schneider, 1866. – 445 s. (in English).
7. About prevention of some persons to lecture at St. Vladimir University as privat-docents // CDIAK Ukrainy, f. 707, op. 52, spr. 32. – 10 арк. (in Russian).
8. About prevention of the Jewish confession persons in number of privat-docents in St. Vladimir University // CDIAK Ukrainy, f. 707, op. 52, spr. 37. – 14 арк. (in Russian).
9. Report of proceedings at a meeting of Council Imperial St. Vladimir University on May 11, 1901 // Universitetskie izvestiya (K.). – 1901. – № 8. – S. 18–20. (in Russian).
10. Yasnopol'skij N. P. Specialization of teaching curriculum and occupations by legal, state and economic sciences in higher educational institutions in Russia.

- Experience of a historical research / N. P. Yasnopol'skij // Universitetskie izvestiya (K.). – 1906. – № 2. – S. 1–49.
11. Affair of professors and about vacant departments replacement at the Kiev University // RDIA v SPb., f. 733, op. 154, spr. 325. – 589 ark. (in Russian).
 12. Zhilin A. A. The right and the state in their mutual relations / A. A. Zhilin // Universitetskie izvestiya (K.). – 1909. – № 12. – S. 1–12. (in Russian).
 13. Report of proceedings at a meeting of Council Imperial at St. Vladimir University on May 7, 1910 // Protokol'y zasedaniy Soveta Imperatorskogo universiteta Sv. Vladimira za 1910 god. – (K.). : Tip. Akc-go ob-va N. T. Korchak-Novickogo, 1913. – S. 476–491. (in Russian).

УДК 378 (438)

Sztepura Alla – *lektorka języków obcych Niżyńskiego Państwowego Uniwersytetu im. Mikołaja Gogola*
E-mail: allonka2870@ukr.net

HISTORIA ROZWOJU KSZTAŁCENIA NA ODLEGŁOŚĆ W POLSCE

Streszczenie. *Współczesna uczelnia wyższa poszukuje nowych i efektywnych form kształcenia. Coraz częściej powstają więc ośrodki zajmujące się nauczaniem na odległość. Ich celem jest korzystanie z szerokich możliwości, jakie daje zdalne nauczanie wykorzystujące nowoczesne technologie informatyczno-telekomunikacyjne. W Polsce kształcenie na odległość bierze początek już w 1916 r. Pierwsze korespondencyjne kursy położyły podwaliny dla rozwoju kształcenia na odległość w Polsce. Pojawienie się i rozpowszechnienie radia, telewizji, komputerów i internetu. Upowszechnienie Internetu spowodowało prawdziwy przełom w kształceniu na odległość. W niniejszym artykule dokonano analizy historii rozwoju zdalnego nauczania w Polsce, również scharakteryzowano dynamikę rozwoju e-learningu.*

Słowa kluczowe: *kształcenie na odległość (zdalne nauczanie), technologie multimedialne, technologie informatyczno-telekomunikacyjne, e-learning, Polska.*

Штепура Алла Павлівна – *викладач Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*
E-mail: allonka2870@ukr.net

ISTORIA ROZWOJU DYSTANCYJNEGO NAUCZANIA W POLSCE

Анотація. *Сьогодні вищі навчальні заклади шукають нові і ефективні форми навчання, використовуючи сучасні інформаційні технології. Все частіше створюються навчальні центри, що займаються навчанням на відстані. Їх метою є надання освітніх послуг засобами дистанційного навчання, використовуючи сучасні інформаційно-телекомунікаційні технології. Вже з 1916 року були започатковані перші кореспонденційні курси, які поклали основу для*